

Dapperheid ligt niet in schoone woorden. Daden vooral kenmerken onze rol. Prinsen, denkt er om.

Deze woorden waren geschreven op het bord in het Koninklijk Paleis te Brussel, waar de Koningin haar kinderen onderricht gaf. (l'Illustration).

De mannen vertelden bij hun terugkeer, dat Lizerne door de Duitschers bezet was en onze bondgenooten de positie verlieten.

Ook de 2^e compagnie werd nu in de flank met kogels bestookt, en zelf kon ze zich niet krachtig verweren, daar de vluchtende territorialen hun aktie hinderden.

De 1^e compagnie stond aan hetzelfde gevaar van omsingeling bloot en trok in Westelijke richting naar den steenweg van Zuidschote terug.

De verwarring steeg nog; allerlei troepen, Belgische en Fransche, wemelden dooreen, en 't was 't begin van een paniek.

Eensklaps stormde een Duitsch detachement uit Lizerne ten aanval; de vijand wilde voordeel behalen uit zijn verrassing. Een gevecht van man tot man ontstond met een peloton der 3^e compagnie, welks dapperen weldra schier allen

dood of gewond nederlagen.

Een peloton van de 3^e compagnie onderging hetzelfde lot; in eenige oogenblikken was het omsingeld en de overblijvenden, die daar bij gewonden en dooden stonden, moesten zich overgeven. De feiten speelden zich zeer snel af; het was nauwelijks drie uur in den morgen.

Twee kompanies van het 4/2 karabiniers liepen zonder officieren doelloos rond, zonder eenige verbinding met de anderen, dolend over het onbekend terrein; de derde had de helft van zijn effectief verloren.

In enkele stonden waren de verliezen zwaar.

De onder-luitenant Henrion viel neer met een kogel in 't hart; de onder-luitenant Deschuyter werd in het voorhoofd getroffen en stortte zonder een kreet achterover.

Majoor Richard trachtte de troepen te vereenigen. Met een officier der Zouaven slaagde hij er in een eerste barrikade te vestigen, een linie van 400 of 500 man.

't Waren dooreengemende Zouaven, karabiniërs en grenadiërs.

Majoor Borremans zond zijn eenige kompagnie naar den molen van Lizerne, om een aanval van dien kant te weerstaan.

De afdeeling van Richard sloeg de aanvallers af, de oversten hadden de mannen weer vast in de hand; de vijand vorderde niet meer. Richard gaf dan zelfs bevel te chargeeren. Met de bajonet vooruit, sprongen Zouaven, karabiniërs en grenadiërs op de Duitschers in. Een vreeselijke botsing, maar de tegenpartij hield niet lang stand en vluchtte naar Lizerne terug.

De bondgenooten achtervolgden hen, maar op 100 meter van het gehucht barstte een hevig mitrailleurvuur los; de vijand ontzag niet met de Zouaven en Belgen ook eigen mannen neer te velen, als hij maar den aanvaller weerhouden kon.

En in dit gehuil van kogels, konden de onzen niet veruer. Teneinde niet geheel vernietigd te worden, moesten ze dus rechtsomkeert maken.

Zonder de nulp van nieuwe troepen, zou men Lizerne niet aan den vijand ontworstelen.

Intusschen had de tegenstander ook in de richting van den molen pogingen aangewend om op te rukken. Er hadden worstelingen plaats van man tegen man. 't Ging er vreeselijk toe. De tegenstanders grepen elkaar aan met de bajonet, sloegen met geweerkolven, maar de onzen hielden stand en deden alle aanvallen mislukken.

Met terrem was met lijken en gewonden bezaaid.

Ja, 't was wel de voorspelde roode Lente.

Luitenant Donnay de Casteau van de grenadiërs werd door een kogel neergeveld, toen hij op de wijze, als vroeger bij Tervate, majoor a Quiremont, zijn grenadiërs aanvuurde en zelf daarbij alle gevaar trotseerde.

Vier dagen te voren had de Koning hem tot ridder in de Leopoldusorde verueven voor daden van moed.

Een derde vijandelijke afdeeling was rond drie uur dien morgen een loopgraaf genaderd, waar twee pelotons van de 4^e kompagnie van het 4^e bataljon grenadiërs lagen. Op 't oogenblik dat deze 't vuur zouden openen, staken de anderen een aanval omhoog en riepen ze: « Kamarad! » als om zich over te geven.

De onzen geloofden, dat ze het meenden en schoten niet, maar werden aluus met slachtoffer van een dier verraderlijke, ootterende listen.

De Duitschers sprongen eensklaps in de loopgraaf. 't Is waar, de grenadiërs streden nu met nog grootere woede, verontwaardigd over dat verraad, en de Pruisen, die niet dood of gewond neerlagen, moesten snel terug vluchten.

De onzen hadden dus het gevaar afgewend, al bleef Lizerne in de handen van den vijand.

De houding onzer troepen was waarlijk bewonderenswaardig, getuigt Willy Breton, aan wiens werk « Streunstrate » we deze bijzonderheden ontleenen:

« Men zou al de daden van heldhaftigheid willen aanhalen, van toewijding, van opoffering, waarvan Lizerne en omgeving het tooneel waren. Maar de meeste zullen helaas onbekend blijven.

Een jonge korporaal, leerling van het konseruatorium van Luik, bezat een prachtige stem. Dikwijls vroegen zijn kameraden hem te zingen. Als soldaat was hij een voorbeeld voor allen. Dezen nacht had hij zijn gewonen, hoogen moed betoond. Reeds trok de gedecimeerde vijand voor de heldhaftigheid der onzen terug, toen een granaatscherf den Luikschen korporaal aan het hoofd trof.

Hij wankelde; bloed stroomde over zijn geelaat. Maar hij wilde niet verzwakken. Met zijn zakdoek maakte hij een verband voor de wonde. Hij stootte allen af, die hem wilden helpen en bijna boos, riep hij: « Ja, vechten, vrienden. Bekommer u niet om mij, 't is niets! Luister, ik kan nog zingen. »

En recht op, tegenover de deinzende Duitschers, richtte hij zich op, ofschoon zijn krachten reeds afnamen en hief hij voor de laatste maal zijn geliefkoosde melodie aan, de beroemde air van « Tosca ». Gansch zijn ziel trilde en weende. Nooit scheen zijn stem schooner en zuiverder. Maar eensklaps brak ze in een snijdenden gil:

« Je meurs désespéré! Je meurs désespéré! »

De heldhaftige soldaat kon niet meer. Een rilling liep over zijn lijf. In een bovenmenselijke poging hechtte hij zich aan den wand van aarde en slijk; hij wilde niet vallen. Zijn stem was slechts als een gefluister.

« Et je n'aimai jamais autant la vie! Autant la vie! » (En nooit beminde ik meer het leven.)

Dan gleed het lichaam op den bodem van de loopgraaf. De wakkere Luikenaar was niet meer.

Tot deze zelfde kompagnie behoorde een grenadiër, van wien alle naaste verwanten te Dinant vermoord waren: zijn ouders, zijn vrouw, zijn kind.

Zwijgend en woest had hij overal als een leeuw gestreden. Nooit was een Mof onder 't bereik van zijn geweer geweest, of hij schoot hem neer. Maar dat was hem niet genoeg.

Soms knerste hij de tanden, om met een verwensching te roepen:

« Ik moet er een grijpen en hem worgen als een varken! »

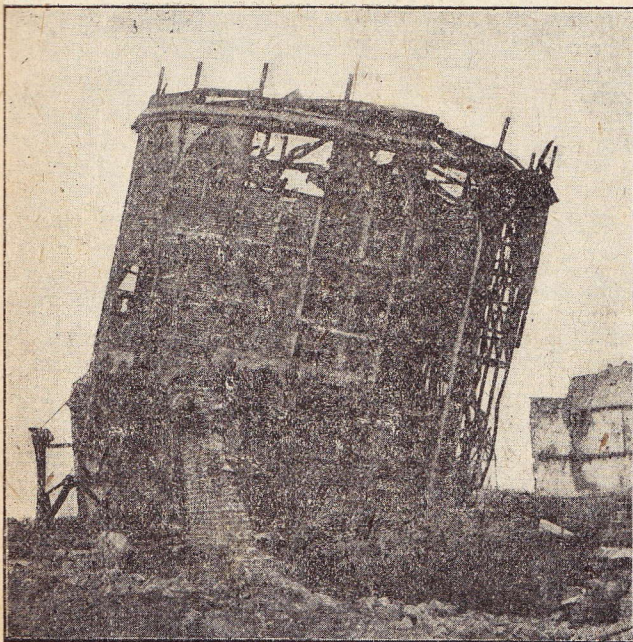
Hij was de man voor alle gevaarlijke zendingen en de doodgraver der kompagnie. Niets bond hem nog aan 't leven. Had hij niet alles, alles verloren? Twintig maal reeds was hij als door een wonder aan den dood ontsnapt. Als men hem tot voorzichtigheid aanmaande, werd hij boos.

« Wat kan 't mij schelen te sterven, als ik hun vel heb! »

Dien nacht had hij geweldig gevochten en het werk van vier gedaan.

In de volle worsteling zag men hem zeker oogenblik uit de loopgraaf springen, als door zinneloze woede aangegrepen. Dan keerde hij terug met in zijn klauw een Duitscher, die meer dood dan levend was.

Zijn luitenant, die de zoo dikwijls uitgebrachte

Ieperen. De watertoren, na de verwoesting.

bedreigingen kende, snelde naar hem toe. Dan zag hij dit ongelooflijk schouwspel.

Over den licht gewonden Duitscher gebogen, die hem dankbaar toelachte, liet deze vreeselijke en woeste grenadier, wiens vrouw en eenig kind te Dinant vermoord waren, en die zelf van dorst bezweek in de door stikgas vergiftigde atmosfeer, zijn tegenstander de laatste druppels koffie uit zijn gourde drinken. »

* * *

Keeren wij nu tot de gebeurtenissen terug.

Kolonel Lotz had bericht gekregen van den toestand en vroeg dadelijk versterking aan generaal De Ceuninck.

Het was toen half vier, in een half uur had er zich veel afgespeeld. Hij zond de bataljons van majoor Constant.

Deze rukten op en stelden zich op 800 meter ten Noord-Westen van den klokketoren van Zuidschote.

Het 4^e linieregiment kreeg bevel om op het eerste sein tusschen te komen.

Men zond een officier naar het Groot hoofdkwartier der Franschen te Elverdinghe. Daar antwoordde men, dat er een aanval voorbereid werd op Lizerne en Steenstrate, door drie bataljons en een andere op het Sas.

Ondanks het maar altijd voortdurend bombardement, dat niet in hevigheid afnam, hielden de zwakke troepen voor Lizerne flink stand.

Verdwaalde Duitschers werden bij Pypegale opgemerkt en hun aanwezigheid wekte een gerucht als zou de vijand ook tot daar doorgedrongen zijn, maar het bleek gelukkig niet waar.

Om 7 u. 30 ontving generaal De Ceuninck een bericht, dat hem woedend deed uitroepen :

« Ha, die bandieten, die bandieten, die ellendelingen ! »

Kolonel Lotz telefoneerde, dat afdeelingen Duitschers de grijs-blaauwe jas aangedaan en de politiemuts opgezet hadden van de Franche territoriale en zoo uitgedost, aan loopgraven werkten, langs den weg van Lizerne naar Steenstrate.

Generaal De Ceuninck lichtte de andere troepen in over deze schandelijke list, teneinde hun tot voorzichtigheid aan te manen en liet dan een batterij haar vuur op die verraderlijke elementen richten.

Granaten en shrapnells regenden er neer en richtten er een vreeselijke slachting aan. De niet getroffen mannen, vluchtten in wanorde heen.

Generaal De Ceuninck nam dan zijn verdere maatregelen, deed een bataljon van het 4^e naar Pypegale oprukken en beval er twee stellingen te nemen op den Oostelijken zoom der boschjes ten Westen van Zuidschote. Het 4^e moest als reserve bij Noordhoek blijven.

De in wanorde verstrooide afdeelingen werden weer verzameld.

En nu verwachtte men den grooten Franschen aanval.

Even voor half negen liet generaal Codet aan den staf der 6^e divisie weten, dat de beweging dadelijk aanvangen zou. Hij verzocht de Belgische artillerie krachtdadig Lizerne te laten beschieten. Dit verzoek werd onmiddellijk ingewilligd.

De aanval begon. De vorderingen zouden maar traag zijn. Een uur later meldde de afgevaardigde officier bij Codet, dat het Franche front tot halverwege Zuidschote en Lizerne vooruitgeschoven was.

Maar nu eerst kwam de hevige weerstand van den vijand. In 't gehucht had hij veel machinegeweren opgesteld en deze zaaiden hun kogels in de rangen der aanvallers. Geen voet gronds was veilig.

Een echte hagel sloeg neer. En de troepen der bondgenooten werden in hun vorderingen gestremd. Men besloot nog meer voorbereidingswerk te leveren door de artillerie.

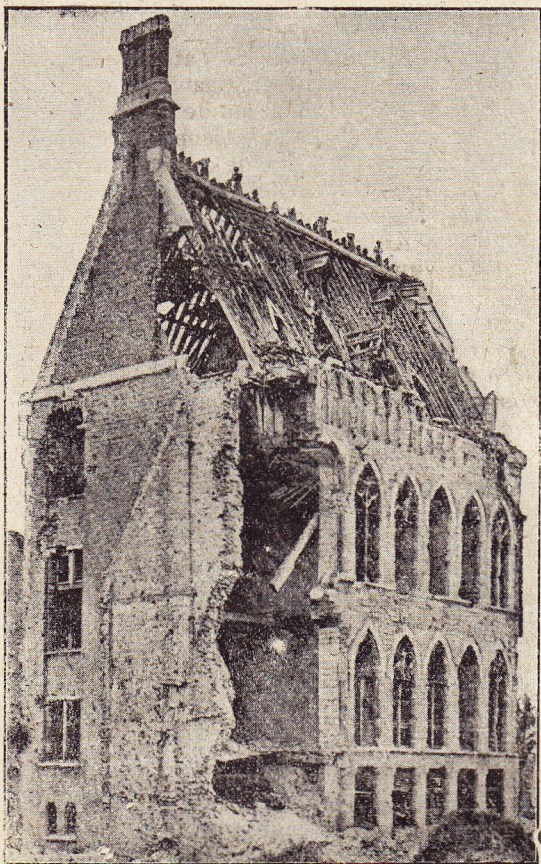
Generaal Codet nam zich voor om 14 uur een nieuwe bestorming te wagen.

Men maakte een plan op om Lizerne van het Noorden uit aan te vallen. Het bataljon Constant zou hiertoe meewerken.

Weer kwam een stortvloed van projektielen op Lizerne en Steenstrate neer en de tusschenruimte tusschen beide.

Om 14 uur vertrokken de Franschen in volmaakte orde ; weer werden ze op hevig Duitsch vuur onthaald. De granaten beploegden het land. Een artillerieofficier telde in een weide bij zijn stukken meer dan dertig granaattrechters van 150 en 210, dus was ook de beschieting zeer hevig tot binnen de opstellingsplaats van ons geschut. Boomen langs de wegen braken als stokken af. Lizerne en Steenstrate vlamden.

« De toestand is verschrikkelijk », noteerde een strijder. « Wij bezwijken van honger en vooral van dorst. De gassen verstikken ons. Men ademt niet meer, men reutelt. Geen druppel water te vinden. Rond ons is er alleen slijk. Tever-

Ieperen. Verwoest postgebouw.

geefs tracht men een zakdoek nat te maken om oogen en mond te beschermen. Een van ons stelde dan voor op een akker rapen te halen. Men snijdt ze in schijfjes, die men op de oogen legt of langzaam verkauwt. 't Is beter dan niets, het verkwikt toch een weinig.

De vijand had nog een nieuw helsch strijdmiddel. Hij spoot met een vocht, dat zich op den grond in stikwalmen verspreidde. Dooden, gewonden, versmachten, stervenden vullen de loopgraven. »

« Sedert den morgen », schreef Dr Duwez, « waren de verbindingsen met de achterhoede gestoord en zoo zijn we verplicht de gewonden in de abri's op te stapelen. Weldra liggen alle schuilplaatsen vol. Men moet de mannen bij de schouders trekken, om ze door de kleine deurtjes te krijgen. Er zijn daar stervenden.

Ook die hulpposten zijn vreeselijk nu.»

* * *

De Franschen vallen onstuimig aan. De Duitschers, bedreigd door hun artillerie, verliezen voet.

Links rukken de kompagnies van het 418^e infanterie-regiment op, vooral bestaande uit rekruten van 1915, die hier den vuurdoop ontvangen. Het bataljon Constant is weldra onder hen vermengd.

De verliezen zijn zwaar, toch houdt men stand. Luitenant-kolonel Barraud, die den aanval leidt, wordt gedood ; ook zijn vleugeladjutant.

Tusschen 14 en 16 uur zijn er afdeelingen, die het brandend Lizerne voorbij trekken, en al het Noorden op Steenstrate rukken.

Duitschers loopen over, de handen omhoog gestoken. Een groep wordt door eigen mitrailleur neergeveld, blijkbaar daarvoor opgesteld.

De Duitschers mochten zich niet gevangen geven.

Om 16 uur schijnen de bondgenooten slechts honderd meter meer van Steenstrate.

En toch zijn de Franschen nog niet meester van Lizerne al omringen ze het van drie zijden.

Er is een oogenblik verwarring over dit punt.

Majoor Constant stelde persoonlijk een onderzoek in. Een officier van het 4^e Zouaven bevestigt hem, dat de vijand nog steeds meester is van het eerste gehucht en er over machinegeweren beschikt. En zelfs trachten Duitschers nog tusschen Lizerne en den molen te dringen.

De Franche aanval stuit. De avond begint te vallen. Er is dus nog altijd bedreiging aan onze linkerzijde.

Een kompagnie van het Bataljon Havenith waakt daar.

Te 22 uur bericht men dat Lizerne geheel ingesloten is. Alles schijnt dus gunstig.

Het 3^e linieregiment staat gereed om onze grenadiers af te lossen.

Ook het 4/2 karabiniers kan in rust gaan.

Tegen den morgen begaven de grenadiers zich naar hun katonnement. Het losmaken ging met veel bezwaren. Op den weg naar Pypegale wordt het regiment beschoten. Aan dit gehucht zelf vormen de 150 der Duitschers een ware barrikade. Velen van de vermoede strijders vielen daar nog. Langs een omweg geraakte men eindelijk uit die hel en om 8 uur pas bereikte men het dorp, waar de bewoners de moedige kerels hartelijk ontvingen.

Ook het bataljon Richard heeft nog veel te lijden. Het was beginnen te regenen. Gewonden schreien. De gracht wordt een echte beek van slijk.

De vijand schiet zonder ophouden, met gasgranaten en 105-ers. De oogen zijn ontstoken, de longen branden. Welk een nacht.

« In de loopgraaf zie ik twee roerlooze gedaanten », vertelt luitenant Paternotte.

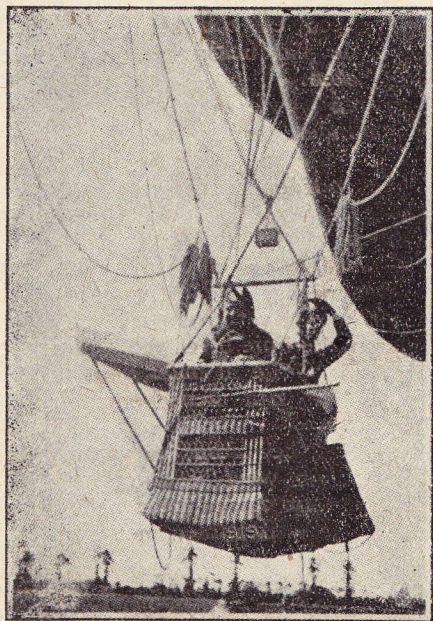
« Ik buig me en bemerk naast het lijk van een Duitscher dat van een officier der grenadiers, het is luitenant Krick, die den 23ⁿ viel. Ik laat zijn lichaam op den kant der loopgraaf leggen. Wat later onderscheid ik twee schaduwen, die achter mij de loopgraaf naderen.

Ik roep hen toe. Een stem klinkt terug.

« Waar is luitenant Krick? »

't Zijn twee grenadiers met een baar, die reeds twee uren, onbekommerd voor de granaten en kogels, het lijk van hun overste zoeken.

Bij hun prachtige toewijding springen de tranen mij in de oogen. Met veel voorzorgen leggen ze het lichaam op de baar en ze vertrekken in den nacht, terwijl een machinegeweer het vuur opent. »

Vertrek van artillerie-waarnemers.

« Wij brengen den derden nacht in den slag door zonder rust, zonder slaap », teekende kapitein Pepper aan.

« Om 3 uur 's morgens, den 25ⁿ verneem ik, dat het 3^e linie ons aflöst. Het wordt reeds dag, als ik inderdaad mannen van dat regiment in een rapenveld bemerk.

Ze kruipen een voor een naar de loopgraaf waaruit ik mijn afgematte soldaten en luitenant Paternotte laat vertrekken.

Het is nu heelemaal licht, het is 7 u. 30. Bij mij zijn nog de eerste sergeant Harry en mijn dappere Van Iseghem.

't Is onze beurt om te vertrekken. Maar het schijnt of ik me niet bewegen kan. Ik zou willen slapen en alles vergeten. Ik voel den honger niet meer, welke mij daar straks zoo folterde. En dan vuurt een Duitsche mitrailleur over de loopgraaf, die we moeten verlaten. Eindelijk doe ik een sprong en kom ik in het rapenveld terecht. Ik kruip tot aan een granaattrechter, waar ik twee gewonden vind, die ik zoo goed mogelijk troost.

Tot overmaat van smart begint de Duitsche artillerie weer. Ik sleur me met inspanning van alle krachten tot aan den molen, of wat er van den molen overblijft.

In een naburige zaal, die door scherven doorzeefd is, liggen een twintigtal gewonden te ziel-togen.

Bij hen is een aalmoezenier. Ik vraag hem een sigaret en strek me uit om te slapen. Maar de aalmoezenier zegt me, dat er in de naburige kamer een gewond officier ligt; ik sta op en vind mijn luitenant Paternotte, ernstig getroffen. 't Was de eenige officier, waarover ik beschikte. De andere, luitenant Robert, was den vorigen dag gekwetst. Hij is in het hospitaal te Linde,

waar ik hem nog in leven vind, een kogel heeft zijn rechterlong doorschoten.

Om 1 uur in den namiddag bereik ik het kantonement. Ik heb geen slaap meer, maar fellen honger, en terwijl ik eenig voedsel verslind, hoor ik blij gelach om mij heen, een kameraad vertelt me, dat het Zondag is.»

* * *

Het 3^e linie was dus nu op het front, onder bevel van luitenant-kolonel Mahieu. Het regiment telde vijf bataljons.

Het 4^e bezette de omgeving van Pypegale.

De Fransch-Belgische aanval van den 24ⁿ zou in den vroegen morgen van den 25ⁿ voortgezet worden.

Om 4 uur openden de Fransche batterijen het vuur, maar granaten kwamen in de loopgraaf van het 5^e bataljon van het 3^e onder majoor Debruyne terecht. Men kon die vreeselijke vergissing dadelijk herstellen.

De aanval mislukte al dadelijk. Generaal Codet schorste hem op. Men verwachtte Fransche versterkingen en achtte het beter tot den volgenden dag te wachten.

Een afgevaardigde der Engelsche ruiters-divisie van generaal De Lisle kwam melden, dat Britsche kavalerie achter de rechterflank der Belgen een linie kwam bezetten, om in geval van nood bij te springen.

De 3^e compagnie genie maakte intusschen verdedigings- en beschermingswerken voor manschappen en machinegeweren. De koene soldaten moesten onder een hevig vuur arbeiden en negentien man werden gedood of gewond. Kommandant Boël, korporaal Hermesse en de pionier Bamps werden voor hun heldhaftig gedrag aan de dagorder vermeld; drie officieren, de bataljons-geneesheer en 31 onderofficieren, korporaals en soldaten kregen een eervolle vermelding op de dagorder der divisie.

Ook het bataljon genie der 1^e divisie kwam hulp bieden, daar de taak te overweldigend werd.

De Duitschers voelden zich niet meer gerust. Hun offensief scheen al te mislukken. De voorhoede zat in Lizerne gevaarlijk.

De Belgen hadden al hunne stellingen behouden, de Franschen zaten stevig in hun nieuwe, het terrein was in flinken staat van verdediging en men verwachtte versche troepen.

De vijand kon echter nog trachten zijn slag verder te slaan.

Dien Zondagmiddag (25 April) toonde hij weer meer bedrijvigheid. De artillerie nam in kracht toe. Onze loopgraven werden weer hevig bestookt. Ons geschut antwoordde kloek. De reserve-troepen kregen bevel zich gereed te houden om die der 1^e linie bij te springen. Men waakte dus om elke verrassing te vermijden.

Het 3^e linie weerstond even heldhaftig als de voorgangers den stortvloed van projectielen. En toch vertoefden ze ook in een hel. Gansche gedeelten loopgraaf werden omgewoeld en de stikgassen walmden rond. De verliezen stegen snel,

en in vollen dag kon men de gewonden geen hulpe brengen.

«Wij waren natuwelijks eenige uren in de loopgraven, waar we de grenadiers afgelost hadden, of de gansche positie werd aan een hevig bombardement onderworpen», aldus teekende korporaal De Groote aan. «Nog vraag ik mij af, hoe wij er konden weerstaan en hoe ik er levend ben uitgeraakt.

Een enkele granaat, die midden in de loopgraaf terecht kwam, vernietigde een deel van mijn compagnie: de kommandant was gewond, een onder-luitenant gedood, drie onder-officieren, vier korporaals en meer dan 20 man gedood of gekwetst. 't Was vreeselijk.»

«Mijn afdeeling Maxim-machinegeweren bevond zich bij den molen van Lizerne» schreef korporaal Melchior.

«Wij moesten de brug van Steenstrate bestrijken, waarover de Duitschers hun voorraad aanvoerden ten behoeve der detachementen, welke over het kanaal zaten. Zonder ophouden vielen de granaten rondom ons. Er was zooveel rook en stof, dat we niets meer konden zien. Bij elke opklaring schoten we echter toch naar de brug.

Twee maal werd mijn mitrailleur door de opgeworpen aarde omver geslagen. Nooit heb ik iets zoo vreeselijks gezien als dit helsch bombardement, dat een deel van den dag en den nacht aanhield.»

De mitrailleur Follart Achille vertelt, dat men zich geen oogenblik bloot geven kon, zonder het doelwit der Duitsche kogels te zijn. Zijn kommandant Pierquin krijgt een kogel in de hand, die hij even op de borstwering legt; sergeant Simonet wordt in het voorhoofd getroffen, bij het vuren door een schietgat; een granaat ontploft en kapitein Clinckemaille valt, op 17 plaatsen door scherven getroffen.

En toch hielden de mannen stand.

Luitenant-kolonel Mahieu kon melden, dat al de posities gehandhaafd bleven.

Tegen den avond verminderde de beschieting.

Maar om 21 u. 30, in de duisternis dus, begon ze weer met alle geweld. Om 22 u. 15 deden de Duitschers een woedenden aanval ten Noorden van Steenstrate.

Met de kreten van «Hurrah» stormden ze op het 3^e linie in. Hun storm liep echter dood in een vreeselijken kogelregen en een stortvloed van granaten.

En dan viel de nacht. Ziekendragers haalden de gewonden van het 3^e. Helaas, velen konden geen zorgen meer baten. Hun doodstrijd was lang en verschrikkelijk geweest en onder de verschrikkelijke smarten en den fellen, folterenden dorst hadden ze de makkers benijd, die dadelijk gedood waren en wien dat gemartel gespaard bleef.

XXX.

**De Kanadeezen bij Zonnebeke.
Belgen en Franschen nemen Lizerne terug.**

Keeren we nu weer een wijle naar de Engel-

sche linie terug; beide frontzonen hingen immers aaneen, en, zoo men op de eene gefaald had, zou de hardnekkigheid aan de andere al evenmin baten.

De Britten — we zagen het reeds — hadden het niet minder hard te verduren. De 3^e Kanadeesche brigade had eindelijk rust gekregen. De 2^e zou dien zelfden Zondagavond volgen, welken we aan de Fransche en Belgische zijde beschreven hebben.

De 2^e werd 's Maandagsmorgens teruggeroepen. Ze was minder dan 1000 man in getalsterkte, door haar hevige verliezen, en toch kon men ze niet missen. De linie bleef veel te dun.

De vijand voerde al maar door versterkingen aan en spaarde zijn menschenmateriaal niet in 't minst.

't Was of bij het uitblijven van het eerste sukses de waanzin weer de oversten beving! Ze zonden regiment na regiment naar den dood en bedreigden de weifelenden met machinegeweren in den rug.

De 2^e brigade had weer post te vatten bij klaren dage en de vuurstreek van de ontploffende houwitsers te doortrekken.

's Avonds werden ze eindelijk toch weggetrokken.

Maar hoeveel dunner de rangen weer. Zoo schrijft John Buchanan:

«Meestal de officieren waren Kanadeezen van geboorte, en ze mochten roemen op zeldzame sterke regiment-leiding.

Drie bataljon-aanvoerders stierven — kolonel Birchall van 't 4^e, kolonel M'Harg van 't 7^e en kolonel Boyle van het 10e. Menig stafofficier van de brigade viel daar ook. Van het 5e bataljon bleven er slechts tien officieren over, vijf van het 7e, zeven van 't 8e en acht van het 10e. Van de mitrailleurs van 't 13e waren er nog dertien van de acht-en-vijftig over, in het 7e slechts één. Denkt eens na op wat deze mannen te doen hadden. Aangevallen en omsingeld door vier divisies, gevoelloos gemaakt door een vergift waarvan ze nooit hadden kunnen droomen en dat ze hoegenaamd niet kenden, zonder grof gescht tot ondersteuning, hielden ze 't uit tot er hulp kwam; en ze deden meer dan uithouden.

Na dagen en nachten uitputting hadden ze nog levenskracht over om tegen aan te vallen. En opgeroepen, keerden ze nog onderdanig naar de helle terug, waaruit ze kwamen.

Zoo de Iepersche uitsprong voor eeuwig het klassiek slagveld blijft van Engeland, het deel tusschen de steenwegen van Poelkapelle en Zonnebeke, dat letterlijk met bloed doorweekt was, zal voorzeker ook voor eeuwig blijven het heilige land van de Kanadeesche wapenfeiten.

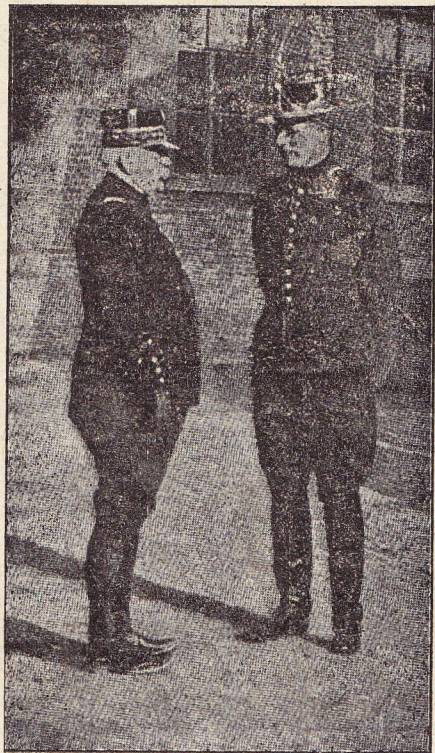
Den 26ⁿ 's Maandags, woog het gevecht vooral op de Northumbrian en Lahore-divisies, die de Kanadeezen vervangen hadden.»

De slag ontwikkelde zich tot een wanhopige worsteling.

's Morgens ten 4 uur vielen de Duitschers aan bij Fortuin en Frezenberg.

Volgen wij het levendig verslag van Buchanan, vertaald door Callewaert:

«De Northumberland brigade, onder generaal

Onze Koning en maarschalk Joffre.

Ridell, kreeg bevel ten 10 u. 15 's morgens op te rukken naar de Fortuin. Samen met de Lahore divisie stormden ze op Sint-Juliens. Die aanval was een deel van een algemeenen stormloop, die verder West de Franschen leidde tot de herinname van Lizerne en de loopgrachten rond Het Sas, en die veel bijbracht om 's vijands offensief te stremmen en het wanhopig induwen onzer linie te doen staken.

Maar de aanval op Sint-Juliens was aan het mislukken. De Northumberland brigade had geen tijd gehad om den grond te verkennen, ze was opgehouden door den prikkeldraad, en ze kreeg de volle vlaag van 't houwitservuur. Haar 6° bataljon geraakte wel een tweehonderdtal meters voor onze loopgrachten, maar kon het niet uithouden.

Generaal Ridell viel ten 3 u. 30, en de brigade verloor 42 officieren bij de 1900 man.

Zulke aanvallen bij dage zijn onmogelijk, de vijand was te wel van kanonnen voorzien.

De Lahore divisie vaarde niet beter. Meest al hare bataljons geraakten door de vuurgordijn niet.

Het 40° Pathans, de beroemde «Veertig Dieven» uit de Indische krijgsgeschiedenis, was onder dezen die 't meest te lijden hadden. De kolonel viel en bijna al zijn Engelsche officieren werden gedood of gewond. Daar ook stierf kapitein Dalmahoy, een soldaat van buitengewonen moed en talent, die nog altijd zijn volk in top aanvoerde, spijs zijne zes wonden

Jemadar Mir Dast van het 57° (Wilde's) Rifles

leidde zijn peloton onverschrokken aan, en toen al de Engelsche officieren van 't regiment gevallen waren, verzamelde hij de overblijvenden en leidde den aftocht. Hij won het Victoria-kruis.

Meer ten Oosten, bij 's Graventafel, was er een vreeselijk gevecht. De 85° brigade hield hare linie ongedeerd, maar links in een boschje, tusschen de hoogte en den steenweg naar Passchendaele, was er een heete hoek.

's Avonds was ze verplicht den Noordwest hoek van de hoogte op te geven en onze linie werd tijdelijk doorbroken bij Broodseinde.

Binst den nacht besloegen wij eene nieuwe linie dicht bij de oude. Rechts hield de 28° divisie haar oud front van den Zuid-oost hoek van het Polygonebosch tot juist benoorden Zónnebeke en den Oosthoek van de 's Graventafelhoogte. Dan liep het front Zuidwestwaarts langs den linkeroever van de Haanebeek tot een punt een weinig Oost van Sint-Juliens. Daar draaide het Zuid tot de hofstede Vanheule, inwaarts van den weg naar Poelkappelle.

We moeten den naam aanstippen dezer hofstede (Sheltrap-Farm, houwitserval), want ze speelde een groote rol in de latere gevechten.

De troepen warrelden dikwijls ondereen. Men moest op sommige oogenblikken alles samenrapen, wat men kon, om de gapingen te vullen.

Generaal Prowse van de 11° brigade had zeker moment twaalf Engelsche en drie Fransche bataljons onder zijn bevel.

Maar de Duitsche bestormingen werden toch afgeslagen. Het offensief verslante. De vijand bijde naar rust en van 27 April tot 2 Mei bepaalde hij zich tot kleine operaties en hevige beschietingen.

* * *

Laten wij nu zien hoe het dien 26° bij Lizerne en Steenstrate toeging.

Aan den Britschen sektor werd het gevaar bezworen en we hoorden reeds, hoe al die kriegsbevingen elkaar steunden.

De nacht voor den 26° werd daar verschrikkelijk. Nauwelijks begroette men met een zucht van verlichting eenige kalmte in de beschieting of een nieuw bombardement, nog geweldig, nog helscher volgde.

«Weldra was de atmosfeer zoo met vergif bezwangerd, dat de mannen als een massa ineensstorten en bloed braken», lezen we bij kommandant Willy Breton.

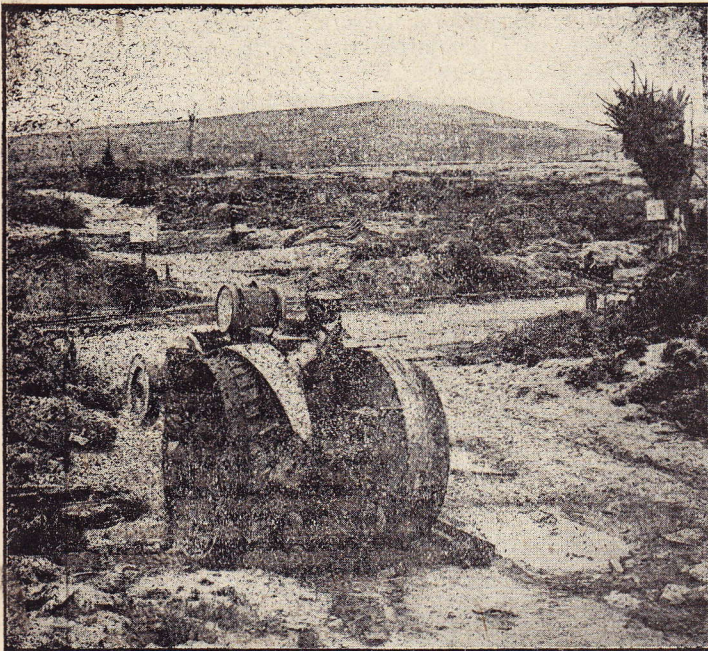
«Gelukkig woei er een bries, die de pestwolken wegdreef.

En toch hield men stand. De waarnemers meldten troepenverzamelingen aan het kanaal. Ons geschut werd er onmiddellijk op gericht en bracht zelfs de machinegeweren tot zwijgen. De aanvaller kon niet naderen en groef zich weer in.

Nu en dan toch sprong een afdeeling nader, maar werd telkens uiteengeslagen.

De 26° brak kalm aan.

Generaal De Ceuninck nam eenige maatregelen. Eerst en vooral beval hij de mannen van het 418° Fransch regiment voetvolk, die tijdens de

Kemmel. De Lindenhoeck en de Kemmelberg.

gebourtenissen van den 25ⁿ in de Belgische loopgraven een schuiloord gezocht hadden, naar hun eigen troepen terug te zenden.

Dan meldde hij aan het bataljon Constant, dat nu drie dagen en drie nachten in het hevigste van den strijd gewikkeld was, dat het aan geen offensieve beweging meer deel nemen moest, maar alleen tot taak had zijn stellingen te behouden.

De Fransche generaal Deligny bereidde een aanval op Lizerne, Steenstrate en Het Sas, waaraan Belgische troepen zouden medewerken.

Eerst moest onze artillerie de talrijke voetbruggen bestoken, door de Duitschers over het kanaal geslagen.

Onze infanterie zou Steenstrate bestormen. De vliegers kregen order zich goed op de hoogte te stellen van alles, wat er bij den vijand voorviel.

De grenadiers moesten na hun korte rust ten Westen van Molenhoek verzamelen.

De aanval was op 14 uur bepaald, maar werd nog één uur verdaagd.

De kanonnen vuurden echter geweldig op allerlei gewichtige doelpunten.

Aviateurs regelden en verbeterden het vuur. Sommige kanonnen bestookten Kippe, om den weg af te sluiten voor Duitse versterkingen, welke uit het woud van Houthulst kwamen.

Om 3 uur brak de Fransch-Belgische aanval los. De troepen stormden hardnekkig vooruit en bereikten de ruïnen van Lizerne. Men hoorde slechts kanongebulder en mitrailleurgeklapper en geweervuur. Weldra mengden de zware batterijen van Bixchoote hun stem in dat helsch gedonder.

Andere afdeelingen drongen tot in de naaste

omgeving van Steenstrate door. Daar werd het gevecht geschorst.

De staf oordeelde de vorderingen voldoende.

Het bataljon Constant, dat geheel op was en waarvan men te veel geëischt had, kon nu in rust gaan.

Er brak een kalmere nacht aan en men kon het 3^e linie van levensmiddelen voorzien, waaraan de dappere mannen schreeuwende behoefte hadden.

De vijand bepaalde zich tot bombardementen en nam gedurende een uur Noordschote onder vuur.

De Franschen waren meester van Het Sas en van Lizerne, ofschoon aan den zoom nog Duitschers stonden. Men had dus goede hoop den volgenden dag de suksessen in een volkomen overwinning te doen verkeereren.

Generaal Codet besloot met een regiment Steenstrate van 't Noorden en met een ander uit 't Zuiden aan te vallen, en zoo deze beweging slaagde, zou men Lizerne van zelf in de macht krijgen.

Onze artillerie moest daarbij weer krachtigen steun verleen.

Om 7 u. 5, den 25ⁿ begon ze Steenstrate te beschieten en wekte een paniek onder de troepen, welke de tegenpartij naar de brug zond. Tegelijkertijd vielen de Franschen aan.

Om 10 u. 30 waren de Zouaven geheel meester van Lizerne, tenzij eenige huizen, waaruit de Duitschers nog machinegeweren lieten vuren.

Om 15 uur volgde een nieuwe storm.

Om 16 uur was te Lizerne geen enkele Duitser meer, 't zij de vele lijken tusschen de ruïnen en op straat. Men leidde er veel gevangenen uit. Maar Steenstrate kon nog niet genomen worden.

De Duitschers wilden kost wat kost meester blijven van het bruggehoofd, al werden ze tot aan Boesinghe van den Westelijken oever van het kanaal verdreven.

Het 3^e linie werd op zijn beurt door de grenadiers afgelost. Het bataljon De Groote had een vierde van zijn effectief verloren.

Er werd nu besloten, dat de Belgische troepen geen deel meer zouden nemen in het offensief, maar als steun aan de linkerflank der Franschen moesten blijven.

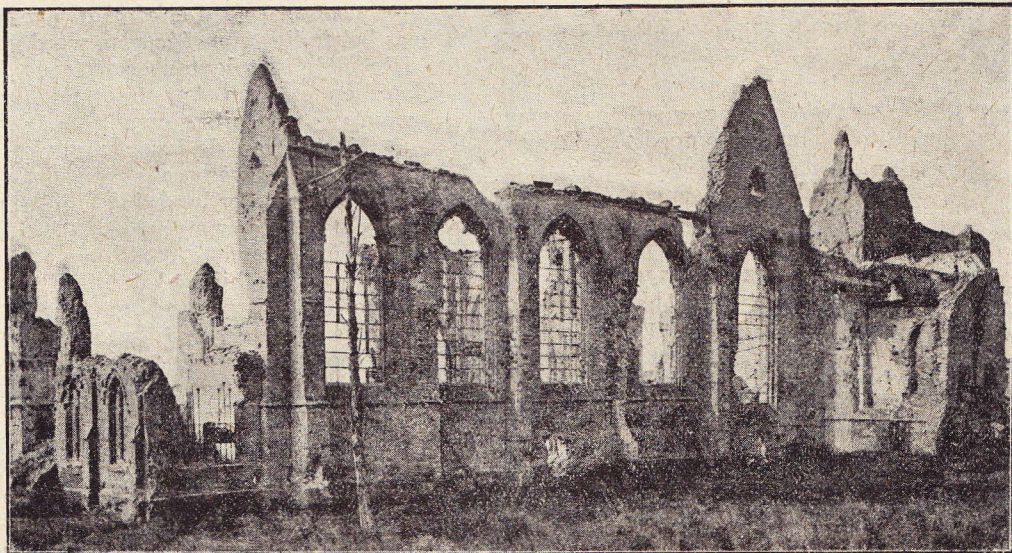
Ons geschut daarentegen zou de bondgenooten op de krachtigste wijze steunen.

Den 28ⁿ had er om 15 u. 30 een aanval plaats, waaraan het 135^e, het 418^e en het 290^e deelnamen.

't Was een verschrikkelijke botsing, temidden van een oorverdoovend geweld. De Franschen sprongen voorwaarts, namen een eerste loopgraaf, drongen over gewonden, dooden en vielen dan in een vreeselijken kogelregen van mitrailleurs. Hun rangen dunden schrikbarend, kompagnies smolten weg en eindelijk moesten de onverschrokken strijders zich ingraven op 500 tot 600 meter van hun doel.

Het 135^e vooral had erg gebloed. Kolonel Audiat-Thierry werd gedood evenals twee bataljonchefs en talrijke officieren, die hun mannen aanvoerden.

Den 25ⁿ had men dit regiment met vrachtau-

Ieperen. De verwoeste St. Pieterskerk.

tos aangevoerd, om de brigade Codet te versterken en samen te werken met het 4^e Zouaven en het 118^e voetvolk regiment.

Kapitein Baledent nam na den dood van den kolonel 't bevel over, maar sneuvelde insgelijks. Tot 10 Mei verloor het 135^e, 884 man en 24 officieren.

's Avonds zag men vreeselijke tooneelen. Van alle zijden droeg men gewonden naar de hulp-posten der 6^e divisie. Anderen kwamen er heen gekropen. Men kon ze niet allen helpen. Velen bezweken onder hevig lijden. Men vroeg hulp aan den geneeskundige dienst der 1^e kavalerie-divisie en liet dokters, ziekendragers en rijtuigen komen. En zonder ophouden vlocide de stroom van verbrijzelde, lijdende, stervende mannen naar de dorpen achterwaarts.

« De verbeelding gaat boven de werkelijkheid van de tragische en vreeselijke tooneelen », zoo vernam kommandant Willy Breton van een ooggetuige.

« In hulpposten, die door de nabije ontploffingen met ineensstorting bedreigd werden, en waar slechts plaats was voor enkelen, hootten zich nu 30 of 40 gewonden op, met bloed bekleet en soms vreeselijk verminkt. De toewijding der onzen was bewonderenswaardig.

Ik zag grenadiers, die weigerden zich te laten verbinden voor Fransche makkers, die ernstiger getroffen waren, en zij verdroegen hun smarten op grootsche wijze. »

De Duitschers waagden intusschen een tegen-aanval, die voorbereid werd, op den morgen van den 29ⁿ door het gewone, helse bombardement. Er vielen veel slachtoffers; manschappen en officieren, als onder-luitenant Lepas, die op den slag dood was, onder-luitenant Tonneau, welke bij aankomst in het hospitaal overleed.

Ons geschut trachtte de helse machinegeweren uit Steenstrate te verjagen, maar 't bleek geen licht werk, want daaron stuitten onze pogingen af, om het bruggehoofd te vermeesteren.

Na een beschieting tot 6 uur 's avonds, laat generaal Codet opnieuw zijn troepen los. Men vordert eenigszins, neemt enkele loopgraven, versterkt ze, verdeligt ze ook den 30ⁿ maar Steenstrate blijft nog aan den vijand, die elke bestorming breekt door een moorddadig bombardement. En reeds een week nu worstelt men op het met bloed gedrenkt en in een slijkpoel veranderd terrein, om eenige meters grond, om een kleine brug van een even klein kanaal, om dit verloren hoekje, waar acht dagen geleden de boeren nog op den akker werkten en hun vee weidden, onbekommerd voor eenige schoten nu en dan, en overtuigd, dat het hier wel nooit erg zou worden. En zoo brak de Meimaand aan, de maand van Maria, van de Lentefeesten, van Brugge's foer, van de eerste buitenkermissen en ommegangen... in den goeden vredeestijd, welke nu zoo ver schijnt in 't verleden.

Beide legers waren uitgeput en lagen als hijgend in hun stellingen, maar gereed toch elkan-der opnieuw als wilde dieren te bespringen.

De Franschen maakten zich tot een laatste krachtsinspanning gereed. Steenstrate moest genomen worden. Het mocht niet in de hand van den vijand blijven als de sleutel tot een uitgestrekt gebied.

't Was dus ook hier de stilte, welke we na de moorddadige gevechten aan het Engelsche front bemerkten, de kalmte van den 28ⁿ April tot den 2ⁿ van Mei.

* * *

Gaan we nu weer eerst even na, wat er bij de Britten geschiedde.

De 4^e divisie, die den Ieperschen uitsprong bezet hield, besloeg een veel te lange linie. De staf besloot ze te verkorten, door troepen uit de verste punten terug te trekken en in een boog om de stad heen te leggen. Maar dat zou geen gemakkelijke taak zijn; het losmaken van een linie

gaat altijd met gevaren gepaard, en te meer hier nu op Zondag 2 Mei de vijand een hevigen aanval deed, waarbij hij nog eens gas gebruikte.

De Engelschen hadden reeds « respirators », een soort van gasmaskers, nog onvolmaakt, maar waarmee men toch tamelijk goed de walmen kon weerstaan.

De Britten worstelden als leeuwen. De Lancashire Fusiliers en de Essex der 12^e brigade weken wat achteruit. Het 2^e Seaforths uit de 10^e brigade leed zware verliezen, maar wilde niet deinzen. De mannen vochten met den moed der wanhoop, sloegen aanval na aanval af en de officieren gaven daarbij het voorbeeld van standvastigheid. Zoo bleef luitenant Dr James, eenige maanden geleden nog een burgerlijk geneesheer, twee dagen lang moedig ter plaatse, ofschoon hij zelf ziek was.

Er werden heldendaden verricht. Afdeelingen lieten zich liever slachten dan zich over te geven of hun grond te verlaten.

Kapitein Railson werd eerst levend begraven, dan gekwetst, en bleef met slechts drie man over. Toch verblufte hij den vijand en hield den grond, tot er 's avonds hulp toekwam.

Vrijwilliger Lvn van het 2^e Lancashire Fusiliers — een mitrailleur die reeds het Distinguisched Conduct Medal gewonnen had — vuurde zijn wapen af, spiets de gas-wolk en zonder « respirator » aan. Te midden van 't gasgevaar vuurde hij altijd voort, trok zijn wapen dan op de borstwering boven de loopgracht en hield, moederziel alleen, den vijandeliijken aanval af. Door zijn stoutmoedigheid won hij het Victoria-kruis, maar verloor zijn leven.

Den 3^e Mei, was de tijd gekomen om de linie in te krimpen. De 12^e brigade, aan onze linkerhand, verroerde niet: ze was de draaispil voor de beweging. Deelsgewijze werd bataljon na bataljon ingetrokken, en uitgekozen mannen moesten achterblijven om den aftocht te beschutten. Die aftocht, in volmaakte orde, in eenen uiterst korten tijd, en zonder verliezen, was een bewonderenswaardig bewijs van uitmuntend stafwerk in den oorlog. 't Werk begon met 't invallen der duisternis. Elken dag, na 't gevecht, hadden we de gekwetsten 's nachts ingehaald, en in de kelders van Zonnebekedorn waren de heilkundigen zorgen bij kaarslicht toegediend geworden.

Op den avond werden de gekwetsten achteruit gevoerd, allemaal, uitgenomen, twee, drie uiterst gevaarlijk gekwetsten, die niet weg konden en die onder de zorgen van twee oppassers achterbleven.

Het Royal Army Medical Corps gaf hier het schitterendst bewijs van zaakkennis uit geheel zijn schitterend verleden. Onder de leiding van kolonel Ferguson, geholpen door majoor Waggett (de welbekende Londensche specialist voor keelziekten), werden de gekwetsten voorzichtig en rap uit de kelders en schuilplaatsen langs de duistere wegen achter de vuurlinie vervoerd.

De moeilijkheid van de zaak blijkt te meer uit het feit dat op sommige plaatsen, lijk 's Graven-tafel en Broodseinde, de Duitschers slechts op 8 of 9 meters van onze linie lagen.

Niet minder dan 780 gekwetsten werden al-

zoo weggevoerd. De aftocht van de bataljons was behendig. Niet één man werd verloren.

De 85e brigade toch had eene lastige taak, doordien ze van het uiterste Noord-oostpunt kwam van den uitsprong.

't Meeste van de levensmiddelen en van den schietvoorraad was reeds weg, en wat niet meer kon vervoerd worden, ging in vlammen op.

Slechts in den morgen van den 4e werden de Duitschers gewaar, dat de loopgraven voor hen leeg waren, en hij had ze uren lang met geweldig veel granaten beschoten!

Dat is in deze slagen meer gebeurd. Men aarzelde soms voor stellingen die door geen enkelen man meer bezet waren.

De nieuwe Britsche linie liep nu van af de Franschen, West van den steenweg naar Lange-marck, door de hofstede van Vanheule, langs de hoogte van den Frezenberg, en dan nagenoeg recht het Zuiden in, den Bellewaarde-Vijver en 't Hooge omsluitend, en dan in zwaai rond de Zillebeke-hoogte en Heuvel 60.

De 27^e divisie hield deze linie van dit laatste punt tot den steenweg naar Meenen, de 28^e langs den Frezenberg tot aan Vanheule's hofstede, en de 4^e van daar tot aan de Franschen.

Deze linie was ten minste drie mijlen korter dan de eerste, en kon dus door een minder getal troepen bezet worden, wat kans gaf om eenige rust toe te staan aan de meest vermoeide brigaden. (1)

En weer volgde er een kalmere periode tot 8 Mei.

Ja, wat al daden werden in dien vreeselijken tweeden slag bij Ieperen bedreven.

Soldaten kropen onder hevig vuur naar gewonden en brachten ze, altijd voort door den kogelregen, naar de posten.

Voerlui brachten munitie, dubbel hun leven wagend, eerst om reden van den vloed houwitsers en dan door de kans dat hun gevaarlijke vracht de lucht invliegen zou.

De mannen van den bevoorradingsdienst zorgden dat er voedsel en drank in de linies kwam.

Kortom, ieder deed meer dan zijn plicht.

Nog een voorbeeld:

Zoo werd te Zillebeke een loopgraaf der Britten opgeblazen. De positie die tegenover heuvel 60, een belangrijk strategisch punt, lag was van het grootste gewicht.

Het verlies betekende een ernstige bres in het verdedigingsstelsel. Daarom moest kost wat kost de hoofdloopgraaf teruggenomen worden.

Majoor Borrett werd voor die taak aangewezen. De mannen moesten tot aan het middel in 't water waden en rond hen strekte zich de naakte, moerassige vlakte uit.

Majoor Borrett besliste, dat een deel der troepen over het open veld de Duitschers zouden bestormen, terwijl de overigen gebruik moesten maken van een verbindings-loopgraaf.

De officier sprak zijn mannen met een kort, kernachtig woord toe en gaf zelf het voorbeeld van vastberadenheid.

(1) « Ieperen ». Buchanan-Callewaert.

Twee kompagnies gingen ten aanval en de Duitschers te lijve, die zich een honderdtal meters verder in de door de Engelschen verloren loopgraaf genesteld hadden.

De majoor nam op het gevaarlijkste punt deel aan 't hevig gevecht.

De Duitschers ook weerden zich geweldig en lieten het bommen regenen. Aan beide zijden waren al dadelijk de verliezen groot.

Daar ontdekte Borrett den bevelvoerder der tegenstanders. Hij begreep dat hij de overwinning zou behalen als hij dezen uit den weg kon ruimen, want reeds dikwijls was het gebleken, dat de Duitschers zonder leider spoedig alle verzet staakten.

En nu volgde een duel tusschen beide oversten.

Terwijl ze bijna gelaat aan gelaat stonden, verhieven Brit en Duitscher zich en ze schoten gelijktijdig. Borrett was in den schouder getroffen, maar zijn vijand viel dood achterover in het water. En dadelijk greep een paniek de Duitschers aan. Velen gaven zich over en de meesten die nog poogden te vluchten, werden neergeschoten. De Britten hadden de verloren stelling hernomen, maar de enkele mededeeling in het oorlogsbericht: « Wij hebben onze positie bij Zillebeke verbeterd », deed den buitenstaander niet vermoeden welke gruwelijke bedrijven zich daarvoor afspeelden.

Majoor Borrett's wonde was ernstig, doch niet doodelijk en de moedige officier verwierf om zijn dapperheid en krachtdadigheid de D. S. O. orde.

Een soldaat van een afdeeling werd op zijn post — den uitersten van de linie — niet ingelicht over het terugnemen der troepen. Hij stond weldra alleen, gansch alleen tegenover het gansche leger van den hertog van Wurtemberg.

Eindelijk bemerkte hij het en begreep de operatie. Hij behield zijn tegenwoordigheid van geest, snelde heen, bereikte zijn makkers en bofte er op, dat hij gansch alleen 't heele Duitse leger weerstaan had.

De rust was welkom.

De vijand moest nu weer uitblazen. De overwinning kwam maar niet, en de opgeblazen berichten van zege, de wereld over verspreid, bleken voorbarig.

In de communiqué's las men de namen: heuvel 60, Pilkem, Steenstrate, Sint-Juliens, 's Graventafel, Broodseinde, Kerselare, Lizerne, St. Elooi. Namen uit de geschiedenis, die terugkeeren, en toch van gehuchten meestal. Sint-Juliens, was een proostdij met eenige winkeltjes, een brouwerij, enkele hoeven en een kapel.

Al de andere bezaten geen bedehuisje, hoe klein ook.

't Waren « hoeken », zooals men zei.

En inderdaad namen, die terugkeeren.

Waar nu gestreden werd, ligt ook een historisch slagveld, meer bekend onder den naam van « West-Roosebeke ». Dezelfde namen. Ik neem eenige zinnen uit de « Geschiedenis van Vlaanderen ».

't Was in 1382, toen Vlamingen en Franschen hier streden.

« Karel VI, koning van Frankrijk, bracht den nacht door temidden der puinen van het verwoeste Comene, den volgenden dag sloeg hij zijn kamp neer op den St. Elooisberg; hij was maar een uur van Ieperen ».

« De Bretanijers verzamelden groote wagens en bevrachtten ze met den roof van Vlaanderen ».

Tegenwoordig spreekt men van rekwisities.

« Philips van Artevelde, ruwaert van Vlaanderen, bezette Roosebeke en beheerschte aldaar de groote heirbaan van Ieperen naar Brugge (dezelfde, waar nu gestreden werd) en steunde zich tevens op Diksmuide, Roeselare en Torhout ».

« Het Fransche leger rukt van Zillebeke op ».

« Zij hielden stil op de hoogten van Passchendaele (dus bij Kerselare, Sint-Juliens, 's Graventafel enz.) »

De ontmoeting had plaats bij den Goudberg, tusschen West-Roosebeke en Langemarck.

De Vlamingen werden verslagen en, zoo meldt het historieboek, Philips van Artevelde werd door de vluchtende troepen meegesleept tot bij den Keiberg (even ten Noorden van Broodseinde.) en hoe waar ook nu, wat toen de monnik van St. Denys schreef: « De aarde was door eenen bloedstroom doorweekt ».

« Karel VI zag het lijk van Philips van Artevelde en gebod het op te hangen aan eenen boom, die langen tijd daarna vermaard bleef in die streek ».

Het was de nog bekende « schreiboom », welks stam door ijzeren banden gesteund werd; maar we zouden dit natuur-monument niet terugvinden.

« Tot daar hoorde men de gewonden schreien », vertelde het volk. Hoe werd nu geschreid, gehuild in hetzelfde oord...

Duitsche gewonden lagen een gansche week onverzorgd voor hun linie te kermen en dan te zieltogen. Alleen de dood deed het geschrei ophouden. Lijken verspreidden een onuitstaanbare reuk. Men had geen tijd, zelfs geen kans om ze te begraven, zij tenminste, die bij bajonetaanvallen op een terrein gevallen waren, dat dan « niemands-land » werd.

Ieperen kreeg in dien strijd van 1382 genade, maar de soldaten stelden zich schadeloos, vertelt de historieschrijver, te Poneringhe, waar zij de inwoners verwoegden en alles plunderden wat ze bezaten. Ook Kortrijk werd in brand gestoken.

Maar genoeg. Men ziet het dus, dezelfde namen, dezelfde plaatsen, waar de oorlog was teruggekeerd.

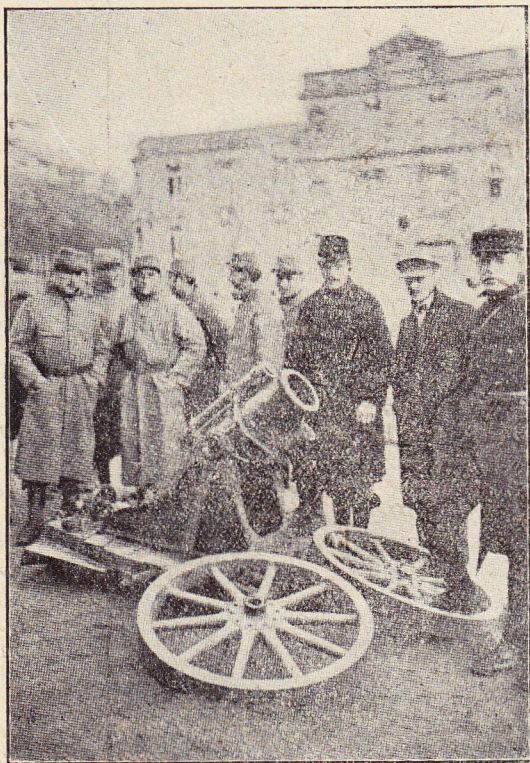
Andere jaren dronk hier de grond in dezen tijd het eerlijk zweet van den Vlaamschen landman.

Nu was het bloed, vreeselijk veel bloed.

XXXI.

De verovering van Steenstrate. De beschieting van Ieperen.

Den 2ⁿ Mei even voor één uur 's morgens, bemerkten onze waarnemers in den sektor van

Een « mineurwerfer », mijnwerper, door Belgen heroverd en te Le Havre tentoongesteld.

Onze troepen hadden hier dan ook een gewichtige rol vervuld.

Men vergete niet, hoe zij bij het eerste gebruik der stikgassen, den toestand redden, door zich niet door de paniek te laten beïnvloeden.

Generaal De Ceuninck vermeldde aan de dag-order, het regiment der grenadiers, het 3^e linie, het 3^e en 4e bataljon van het 2e karabiniers, het 4e bataljon van het 4e linie, het personeel van de 104e, 105e, 106e, 107e, 6e, 8e, 9e, 71e, 72e en 82e bereden batterij, van de 4e en 6e batterij te paard, de 1e groep zware houwitser en de 25e Fransche batterij te voet.

De voorzitter Poincaré en generaal Joffre verceden generaal De Ceuninck, tal van officieren en soldaten met de grootste onderscheidingen.

Ook onze Koning verleende veel dekoraties.

De grenadiers en het 3e linie mochten den naam van Steenstrate in hun vaandels schrijven.

Luwde hier dus de strijd, bij de Britten duurde de worsteling nog eenigen tijd voort.

Zoo was de 13^e Mei daar een bloedige dag.

De London Rifle brigade begon den strijd met slechts 278 man; voor het avond was, telde het reeds 91 lijken.

Sergeant Douglas Belcher verdedigde met vier andere overlevenden en twee bijgesprongen huzaren een loopgraaf tegen een storm van Duitse infanterie en behield den grond tot er steun kwam. Hij won daarvoor het Victoria-kruis.

Dan was de 24^e Mei een niet minder geweldige dag: de laatste poging van 's keizers benden om door te breken.

Buchanan vertelt van dien dag:

« Maandag, den 24^e Mei, beloofde de aanbrenkende morgen een schoonen, Zomerschen dag, met eenen wolkloozen hemel en een licht Noord-ooster windje. Juist met zonopgang werd ons front met verstikkende houwitser gebombardeerd, en aanstonds nadien spuwden de Duitse cylindrs hun vergift uit op de heele linie, drie mijlen breed, van Vanheule's hofstede tot den Bellewaarde-vijver. De wind dreef het Zuidwestwaarts, zooat het nagenoeg vijf mijlen front besmette; de wolk rees in sommige plaatsen tot veertig voet hoog, en die vergiftiging werd binst vier uren en half voortgezet.

Waar onze mannen aanstonds hunne « respirators » aandeden, konden ze stand houden, spijs het stikgas, en in 't algemeen leed de kavalerie weinig.

Na de vergiftiging brak een hevig bombardement uit, van 't Noorden, van 't Noord-oosten, van 't Oosten.

De grootste aanvallen hadden plaats in 't gebruurte van Vanheule's hofstede, waar het 9^e Argyll en Sutherland Highlanders en het 2^e Royal Irish te lijden hadden; tegen ons front ook op de spoorlijn naar Roeselare, en verder langs den steenweg naar Meenen, bij Bellewaarde-vijver. In deze punten werden we een weinig achteruitgedreven. De drie insprongen alzoo ontstaan, gaven den vijand hoegenaamd geen voordeel, want voor het avond was, hadden onze tegenaanvallen de linie om zeggens geheel hersteld, tenzij op twee kleine punties, 't eene bij Vanheule's hofstede, 't andere dicht bij den steenweg naar

Steenstrate, dat de Duitschers maatregelen namen voor een aanval.

Onze artillerie en mitrailleurs smoorden dien door een welgemikt vuur reeds in de kiem.

Het bombardement duurde van onze zijde op 3 Mei voort.

Den 4^e gingen de Franschen weer tot een reeks aanvallen over, maar deze liepen altijd dood in het geweldig mitrailleur vuur.

Eindelijk vonden onze stukken de stellingen dier machinegeweren en besproeiden ze met een vloed van granaten, zoodat ze tot puin verkruijmd werden.

De Fransche infanterie stormde nu vooruit en in enkele stonden bereikte ze de werken van den tegenstander.

Deze bood slechts zwakken weerstand. Gordijnvuur verblinderde hulptroepen op te komen en in een hardnekkigen aanval joegen onze bondgenooten de laatste keizerlijken over het kanaal.

De Duitschers begrepen het nuttelooze van den weerstand en bepaalden zich tot een beschieting onzer loopgraven, berustend in het verlies van het bruggehoofd.

Het 4^e linie kon in rust gezonden worden; de 6^e divisie volstond om haar ouden sektor te bewaren.

Kolonel Lotz bracht in een geestdriftige dag-order hulde aan zijn regiment grenadiers, voor den ontmbaren moed, de treffende volharding hier betoond.

Luitenant-vliegenier Coomans en graaf Pierre de Meuss, gesneuveld op het veld van eer.

meenen. Ten slotte maakte deze dag eene zegenpraal uit onzer kavalerie, wier heerlijke standvastigheid ons voetvolk zoo links als rechts had weten te redden.

Het 9^e lancers, een van de meest beproefde regimenten uit het Engelsche leger, hield stand in zijn loopgrachten, spijs de vergifwolk en het daarop volgend artillerievuur, maar het betaalde een geweldige tol.

Onder de gevallen was kapitein Francis Grentell, van wiens moed wij reeds vertelden in het 1^e deel van dit werk tijdens den terugtocht van Mons.

In hem verloor het Engelsch leger een zijner schoonste figuren.

Dan verliep de slag in kleine gevechten.

Duitschland was in zijn opzet mislukt. Het had gesteund op zijn helsch stikgas, de duivelsche uitvinding. Het had te vroeg gejubeld. Het leed de nederlaag en bloedde zwaar.

De hospitalen van Torhout, Roesclare, Kortrijk, Gent, lagen vol gewonden.

Hospitaaltreinen voerden waggons vol getroffen naar Aken.

De kerkhoven breidden zich weer uit.

't Is waar, de Iepersche uitsprong was wat ingekrompen. Duitschland had gejubeld, de klokken geluid, en de vlaggen gezwierd over de inneming van Zonnebeke. Maar voor de enkele strooken grond had het een zwaren prijs betaald.

En Ieperen, het zoo begeerde doel, lag als vroeger achter de Britsche linie, veilig beschermd door een vastberaden leger.

't Is waar, de keizerlijke staf had besloten het dan uit de verte te vernielen.

Laten wij even nagaan hoe het nu deze stede verging.

Ieperen had in Oktober-November veel geleden, maar we schreven reeds, hoe er nieuw leven was ontstaan.

Het gewone weekblad verscheen er zelfs, « Het Iepersche volk », ook geheeten voor de omstandigheden « Le Journal d'Ypres » en « Ieper's Weekly News ». Het gaf een dagboek van de beschieting einde Maart. Men drukte dus, terwijl Tauben bommen strooiden en kanonnen granaten spuwden.

De winkeliers dreven handel. Ambachtslieden hadden werk.

Op Witten Donderdag waren honderden burgers in kerken en kapellen, waar het H. Sakrament ter aanbidding uitgesteld was.

Op Goede Vrijdag en Paschen schoten de Duitschers geweldig. Maar de bevolking bleef.

Nu en dan vielen er burgers. Men nam dit op als een zwaren tol, maar in plaats dat het aantal bewoners verminderde, steeg het. Er waren tienduizend menschen in de stad. De jongens speelden op straat en konden het gehuil der granaten zoo meesterlijk nadoen, dat de guiten menigeen den neus in de lucht lieten steken, om te zien van waar 't vermeende projektiel kwam, maar in plaats van een knal, hoorden ze dan een schaterlach.

Toen de vijand heuvel 60 vermeesterde, werd het lot van Ieperen erger. En dan volgde een ware orkaan. Een der laatst gebleven burgers schreef het volgende aan een vriend, die ons dit schrijven ter inzage gaf :

« Gij zult verwonderd zijn nu van mij een brief uit Parijs te ontvangen. Ik ben hier sedert 5 Mei, daar Ieperen op bevel der Engelsche overheid geheel ontruimd is moeten worden op 3 en 4 Mei.

Na 6 maanden weerstand en strijd, ben ik dus schipbreuk komen lijden in dit hotel, waar ik tot mijn groote blijdschap vrouw en kinderen ontmoette...

'k Heb natuurlijk ons huis moeten achterlaten met alles wat het bevat... met een groot deel van ons kapitaal dus. Het huis was bovendien al getroffen geworden door drie obussen.

Om 't bestwil der burgers hebben de Engelschen de stad doen ontruimen : sedert 19 April, na den aanval der Engelschen en het nemen van den vermaarden heuvel 60, zonden de Duitschers in 24 uren gemiddeld een duizendtal obussen van alle kaliber, o.a. van 38.5 ! Het leven was er niet meer uit te houden ; de bewoners waren weer voor 't meerendeel gevlucht ; we bleven nog met twee- tot driehonderd over en waren bijna voortdurend gedwongen in den kelder te vertoeven.

De schade, in November en December veroorzaakt, hoe groot ook, is klein bij die van April,

Als een derde der huizen nog recht staat, zal 't veel zijn... Maar 't bombardement had nog niet opgehouden bij ons vertrek. Ons leven was

Ieperen. Verwoest kasteel op de baan van Poperinghe.

aanhoudend in gevaar. Als « administratief comité » gevoelden we ons echter verplicht in de stad te blijven zolang er inwoners waren.

Had de overheid ons niet geboden te vertrekken, misschien hadden we nimmer onze pakjes moeten maken, want nooit, na November, hebben we een beschieting gekend, zooals Ieperen nu in twee weken doorstond.

Vertrokken met alle « honneurs », ben ik toch gelukkig uit dien oven verlost te zijn en thans rust mijn geest, zoowel als mijn lichaam. Met echtgenoot en kinderen dool ik in de parken en straten van Parijs en 's avonds vergaderen alle Iepersche vluchtelingen en praten over... het nieuws van den oorlog. »

In een der zalen van de halle dezer stad, zag men een muurschildering die een pestlijder verbeeldde en den dood van Ieperen werd genoemd. Ze herinnerde aan de pest, die in de middeleeuwen, zoo dikwijls de bevolking dezer stede bezocht, want toen was Ieperen door de moerassige omgeving zeer ongezond.

De magistraten verhielpen dien ongelukkigen toestand en lieten zoo'n uitgebreid riolenstelsel aanleggen, dat men in Vlaanderen zei: « Ieperen is op lood gebouwd. » En de bezoeking verdween en de stad werd gezond. Maar de uitdrukking « dood van Ieperen » leefde voort tot in dezen tijd, zoodat men van iemand met ongezond uitzicht wel zei: « Hij ziet er uit als de dood van Ieperen. »

En nu werd de spreuk « de dood van Ieperen » ontzettende waarheid. De granaten vernielden de stad.

John Buchanan beschrijft in zijn werkje « Ieperen » hoe hij de arme stad bezocht.

« In een pooze van kalmte ging ik de stad bin-

nen. Van verre gezien, leek Ieperen een bekoorlijk, teergevoelig stadje, in een krans van groen. 't Schokte mij diep, toen ik in werkelijkheid zag, dat ik mij bedrogen had, dat Ieperen slechts een schaduw geworden was.

Over alles heerschte een doodelijke stilte. Daar was in geheel haar uitgestrektheid geen levend wezen te zien, en de huizen waren van weerszijden geraamten. Hier waren al de gevels in puin, en slaapkamers met meubels in ellendigen staat, stonden gapend in 't licht. Daken waren afgerukt of hingen in flarden nog over wankelende muren.

De dood overal, de dood in een schrikwekkende gestalte.

Daar had een 42 cm. houtwitsjer een gruwelijke wonde in de reeks huizen geslagen: ik zag ruwe hoeken van verbrokkelde muren, en daar beneden een diepen, open afgrond. In zekere kamer was 't tapijt bespetterd met kalk en plaaster van de zoldering, maar het huisraad was ongedeerd. Elders vond ik een werkkabinet met chineesch porselein behangen, roode « peluche » stoelen, een piano en een gramfoon — de bemeubeling van een welstellenden burger uit den middenstand. In een verdere kamer — al van op de straat gezien — stond een naaimachien, waarvan de eigenaarster een werk ten halven had gelaten om te vluchten.

Hier was een man bezig met een boek te lezen — de plaats waar hij las, ligt aangeduid. — Het was lijk een stad, waarin de bewoners al met eens door een aardbeving verrast waren, en alles in verhaaste vlucht achtergelaten hebben.

Door de gapingen in de huizen kwamen er breede of smalle stralen groenigheid. Eene verhakkelde deur gaf toegang tot een hoveken — een zorgvuldig, verzorgd hoveken, want het gras was vroeger wel uitgeweid geworden en de eigenaar moest veel liefhebberij gevonden hebben in vele en schoone lentebloemen. Een klein fonteintje klaterde nog in een rond-steenen bekken. Maar een brandstichtende houtwitsjer was juist op den hoek van 't huis gevallen en tusschen den hoop puin lagen nog menschelijke overblijfsels. Meest al de lijken waren reeds weggedaan, en toch lagen er nog dooden onder de hoopen steenen en stof. Over alles hing een ziekelijke geur van verval en bederf, waartegen de balsem van sering en witten hagedoorn machteloos was. Dat hoveken was geene plaats om lang in te vertoeven.

De straat leidde naar de Markt, waar eens de Lakenhalle en de groote Sint-Maartenskerk stonden. Die Ieperen kenden vóór den oorlog, hebben wel in hunne herinnering de bevallige gevels van de winkels aan den Zuidkant bewaard, en ook het klooster met zijne oud-Vlaamsche gebouwen op den Noord-Oosterhoek. Woorden kunnen hier de verwoesting niet beschrijven. Van den Zuidkant bleef er niets over dan eene reeks geraamten van daken en huizen. Op den Noord-oosterhoek, deedt gij de moeite over de steenhoopen te scharen, ge zaagt nog de overblijfsels van zekere wonderschoone oude schouwstukken.

Te midden de Markt staande, waart ge onder den benauwdten indruk van de overmatige stilte,

eene stilte die scheen het eeuwig razende kanongebulder op het front, ginder, te overdekken en te versmacnten. Menige kraaien krasten op het puin en een onvermoeibare spreekw. was naar nest aan 't herbouwen in een gebroken puntto-rentje.

Gerucht was als een heiligschennis in dit grai, dat eens een stad was.

De Lakenhalle had al haar overwelide boogjes verloren met 't grootste deel van haar gevel en overal waren groote spieten en gapingen. Haar toren had het uitzicht van een schromelijk verwrongen boomtrunk en de zware guldeklok, onherroepelijk veroordeeld, hing los op een uitstekenden steen.

Sint-Maartenskerk was een puin en haar statige, vierkante toren was zoo getronen en zoo aan stukken, dat een sterke wind, scheen het, hem in eens zou doen in gruis vallen.

Binnen in de kerk was 't een akelig gezicht. Meestal de vensters waren uit. De zijkapellen lagen als ruinen, de vloer was doorploegd onder de zware massas steenen, maar de zuilen stonden nog recht.

Een mis voor de dooden moest er gezongen geworden zijn, want het hoogaltaar was in rouw-vloers behangen, maar de altaartafel was dwars door verbroken.

De sakristij was vol kerkgewaden en kandelars, haastig daar bijeenvergaard, en over dat alles lag een geluw stof, het pikriekstof van de ontplofte zware houwitsers.

Achter de kerk, op het oud kerkhof, was er zulk een zware houwitsers gevallen, die een afgrond van vijftig voet doorsnede en twintig voet diep gegraven, en de verbleekte gebeenten van lijken aan weerszijden op- en dooreengeworpen had.

Nevens de groote ingangdeur stond eene eigenaardige spotternij. Een ledig voetstuk verkondigde op zijne vier zijden de vele deugden van een zekeren Belgischen Staatsman, die nog burgemeester van Ieperen geweest was. De waardige burgemeester lag in 't stof nevens zijn voetstuk : een welgevoed man in een frak met slippers gekleed, en met een aangezicht lijk Bismarck...

Verder in 't zonnelicht zag ik nu het eerste bewijs van menschelijke wezens. Een groep Fransche « tirailleurs coloniaux » kwam van uit het noorden op : bruine, grillige schaduwmannen in afgedragen en versletene uniforms. Een voertuig kwam aan den ingang der kathedraal staan, en een vermoeide priester, met bedroefde oogen, ging nu aan 't opladen van eenige kerkwaarden : kelken, koperen platen, borduurwerk.

Een pater-discals zwierf rond de verlatene straten om de lijken op te zoeken.

Tot zoover ! Aldus Ieperen, aldus de gansche omgeving, aldus het land van de Leie tot de zee. En nog immer werkte de verwoesting voort, nog geweldiger moest de worsteling worden.

Zoo eindigde de tweede slag bij Ieperen.

Als in den eersten, was de keizer weer in Vlaanderen geweest. Men had hem te Kortrijk zijn scharen zien toespreken, de troepen die alvorens te gaan sterven, den oppersten krijgsheer groetten.

Maar 't had alles niet geholpen. De weg naar Calais bleef ook thans gesloten.

Thans gaan we naar 't front in Frankrijk.

XXXII.

De Fransche regeering te Parijs terug. — Het offensief in Champagne. — De strijd bij Beauséjour. — In Artois. — Generaal Pétain. — De strijd om het doolhof en Souchez. — De Fransche dorpen aan het front.

In December 1914 was de Fransche regeering naar Parijs teruggekeerd. Dit geschiedde gelijk het vertrek, in alle stilte.

M. Viviani, de eerste minister, begaf zich naar Reims en overhandigde aan den maire, M. Langlet, het kruis van het erelegioen.

Den 10^{en} December ontving president Poincaré den heer Mithouard, voorzitter van den municipalen raad in het Elysée en drukte zijn bewondering uit voor de flinke houding der bevolking. Hij zinspeelde op een spoedige overwinning nog belangrijker dan die van de Marne. Hij doelde op een voorgenomen offensief in Champagne.

De gekoesterde hoop werd niet verwezentlijkt.

Trouwens, het opperbevel verwachtte dien uitslag ook niet.

De aanval in Champagne, die pas in Februari loskwam, had tot doel Deutsche troepen in het Westen te houden, teneinde aldus de Russen te steunen, die zooals we reeds beschreven hebben, hevige stooten van Hindenburg te verduren hadden.

De aktie begon op 15 Februari en de slag ontwikkelde zich op de linie Souain-Perthes-Beauséjour. De Franschen maakten eenige vorderingen. Verwoed werd er vooral op den 24^{en} gestreden om het fortje van Beauséjour.

Koloniale troepen kregen voet in het verdedigingswerk.

De Duitschers hielden van woede, wierpen granaten, maar de kolonials weerstonden aan hun furie.

Luitenant Ragnal klom op een borstwering en riep zijn mannen toe, zijn voorbeeld te volgen en te chargeeren. Gewond zette hij zijn aktie voort, tot hij uitgeput neerviel.

Onder-luitenant Caseau verving hem, leidde de charge, werd van voor tot achter doorstoken.

Nog hield hij het bewustzijn en zong zelfs te midden der worsteling van zijn soldaten in die botsing van man tegen man :

« Mourir pour la patrie, c'est le sort le plus beau » (sterven voor het vaderland is het schoonste lot).

Maar de aanvallers vielen, de weinige overlevenden moesten terug en meenden dat Caseau dood was.

De soldaat Simon sleepte het lichaam bij de voeten over 200 meter door den kogelregen mee en bracht den officier in de linie terug.

In een loopgraaf stond de soldaat Joug alleen ; al zijn makkers waren rond hem gevallen. De

Ieperen. H. Familie kostschool, na de verwoesting.

Duitschers dreigden met de bajonet en riepen hem toe, zich over te geven.

Als eenig antwoord schoot hij en velde zes mannen neer; een zevende tegenstander wondde hem met de bajonet in den arm en het lichaam, maar viel ook dood neer; Jong kreeg een sabelslag van een officier, doch trok zich nog terug.

Kapitein Poirier wilde vooruit rukken; een granaatscherf trof hem in 't gelaat, hij viel met het gezicht tén gronde; met uiterste krachtsinspanning richtte hij zich op, greep een geweer, doodde verscheidene vijanden, stortte opnieuw geraakt neer; de Duitschers omringden hem in massa en verhinderden zijn mannen hem mee te nemen.

Sergeant Cazeilles redde een machinegeweer, het eenige dat niet door het bombardement vernietigd was en droeg het bij den terugtocht op zijn rug mee.

Luitenant Lelong van de mitrailleurssctie zag, dat de positie verloren was, trok zijn revolver en schreeuwde zijn mannen toe:

« Ik zal u toonen hoe een Fransch officier sterft. »

Ofschoon reeds gewond, wierp hij zich op de Duitschers, legde er verscheidenen neer en viel doorstoken neer.

Den 27ⁿ werd de aanval hernomen, en twee bataljons kolonialen namen het fortje van Beauséjour nu bepaald in.

Acht dagen (de tweede week van Maart) worstelde men op dezelfde geweldige wijze om het bosch van Sabot en dat van Jaune-Brûlé.

Van 15 Februari tot 20 Maart had men ten koste van zware verliezen een vordering gemaakt van 3 kilometer diepte op 7 kilometer lengte. De Franschen namen daarbij 2000 gevangenen.

De Duitschers betoonden omstreeks dien tijd

ook eenige bedrijvigheid in de Argonnen, in de hoop deze streek te winnen, daar zij de verbinding was tusschen Champagne en Verdun. Maar in plaats van er vooruit te gaan, verloren ze de stelling van Vauquois.

Zoo was er ook eenige aktie in Woëvre, bij Sint-Mihel, Hartmannsweilerkopf, maar we kunnen het bij een bloote vermelding laten.

De Duitschers trokken immers al hun krachten samen voor den tweede slag, bij Ieperen, waarvan ze hooge verwachtingen hadden; we zagen, hoe deze den bodem ingeslagen werden.

Om de Russen en Bondgenooten te steunen, begonnen de Franschen op 9 Mei een offensief in Artois.

Den 11ⁿ Maart hadden onze geallieerden vasten voet kunnen krijgen op de vlakte van Notre-Dame-de-Lorette, bij Ablain-Saint-Nazaire, en zij konden er zich handhaven, in spijt van de hevige tegenaanvallen van 15 Maart.

De Duitschers versterkten zich geweldig op de linie Neuville-Saint-Vaast, Ablain, Souchez, Angres, Loos, om aldus de zone van Lens en Douai te beschermen.

De Franschen beraamden nu een offensief op de linie Loos—Atrecht.

Daartoe waren zeven legerkorpsen aangeduid, waarbij het 20e, onder het bevel van generaal Pétain.

Generaal Pétain had van de soldaten den bijnaam gekregen « Passeront pas » (zullen er niet door komen). Toen de oorlog uitbrak, was hij zoo goed als onbekend; hij diende toen het leger als kolonel.

Pétain werd geboren in Pas-de-Calais, hier in 't Noorden dus, te Conchy-la-Tour. In Augustus 1914 was hij 58 jaar. Hij had zijn opleiding ontvangen te Saint-Cyr, was in 1879 onder-luite-